

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКТИВІЗАЦІЇ КООПЕРАТИВНИХ ІНІЦІАТИВ НА СЕЛІ

П. О. Оліщук, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Досліджено природу та сутність інституційного середовища реалізації кооперативних ініціатив. З'ясовано їх значення для розвитку сільських територій. Сформовано пропозиції щодо забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації.

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій становить для країни важливе стратегічне значення, від успішності якого безпосередньо залежать і геополітичне становище країни, і її роль у світовій економічній системі. Важливою складовою реалізації даної стратегічної задачі є інституційна реформа, спрямована на створення адекватних поставленим цілям матриць формальних і неформальних соціальних та економічних інститутів, норм і правил. Необхідне цілеспрямоване формування інститутів сталого розвитку сільської місцевості.

Основна проблема полягає навіть не в тому, що село перетворилося на зону суцільної бідності та соціального неблагополуччя, а в тому, що у керівництва держави відсутня науково обґрунтована цілісна концепція виведення села із соціально-економічної кризи та відповідно більш-менш визначена стратегія аграрних перетворень. Як результат, на селі зміцнюються позиції неформальної економіки, відбувається архаїзація господарського життя, спостерігається зростання бюрократизації влади, посилюються невизначеність, хаос і безлад. Іншими словами, має місце різке погіршення «якості» економічних і соціальних інститутів, що є основною причиною деградації села. Враховуючи, що за сучасних умов дієвим інструментом, який мав би сприяти розвитку сільського господарства на селі є кооперація, то її якісне інституційне забезпечення набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку кооперації на селі та її впливу на суспільний поступ вивчали відомі українські вчені І. Франко, М. Туган-Барановський. Сучасні проблеми виникнення, функціонування і розвитку сільськогосподарських кооперативних структур стали предметом дослідження вітчизняних економістів Ю. Губені, В. Зіновчука, М. Ільчука, С. Кваші, І. Костирка, М. Маліка, Г. Черевка, В. Юрчишина та ін.

Попри ґрунтовні та багатопланові наукові розробки окремі питання розвитку кооперації на селі, а особливо стосовно ролі в цьому процесі місцевих ініціатив, досліджені недостатньо. На нашу думку, особливо це стосується впливу кооперативних ініціатив на соціально-економічний розвиток села та підвищення рівня добробуту населення.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження природи та інституційного середовища реалізації кооперативних ініціатив, а також з'ясування їх значення для розвитку сільських територій, на основі чого сформулювати пропозиції щодо вдосконалення організаційних засад розвитку сільськогосподарської кооперації.

Виклад основного матеріалу. Життєдіяльність на селі відрізняється особливою цілісністю. Аграрна економіка значно більшою мірою, ніж промисловість та інші галузі, занурена в складну мережу соціальних зв'язків, і господарську діяльність сільського жителя не можна розглядати поза межами загальної системи його соціальних зв'язків. Селянин багато в чому керується у своїх діях не особистою вигодою, не економічною доцільністю, а традиціями, що склалися в тому локальному співтоваристві, до якого він належить.

Незважаючи на певні досягнення у застосуванні інституційно-еволюційної методології до досліджень актуальних соціально-

економічних проблем, важко однозначно стверджувати, що сформовані нині теоретичні уявлення про інституційний устрій сільської економіки досить повні та всебічні.

Інституційний устрій села доцільно розглядати на трьох рівнях (рис.). На формальному, «поверхневому» рівні інститути легко виявити, але не завжди їх можна ідентифікувати.

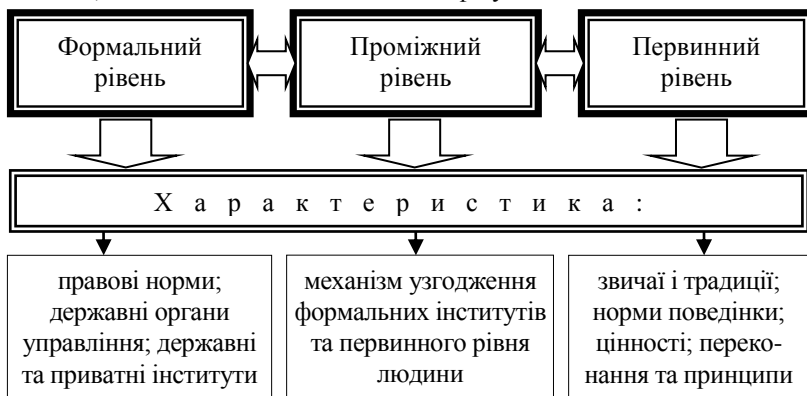

Рис. Рівні інституційного середовища розвитку кооперативних ініціатив.

Щоб розкрити всю значущість і складність взаємодії між інститутами й економічною діяльністю, необхідно вивчити фундаментальні механізми, що спрямовують господарську поведінку людей і представлені у вигляді стійких, відтворюваних щодня психологічних установок, інтуїтивних припущень, звичок, рольових очікувань, переваг, ціннісних орієнтирів, які значною мірою перебувають поза сферою свідомих рішень і контролю.

Будь-який суб'єкт сільської економіки (домогосподарство, фермерське господарство, сільськогосподарське підприємство, приватний підприємець, задіяний у несільськогосподарській діяльності, сільська рада) об'єктивно змушений діяти одночасно в рамках різних інституційних структур. Під інституційною структурою розуміється сукупність інститутів, яка формує певним чином упорядковану цілісність. Інституційні структури можуть виникнути як спонтанно, у процесі тривалого історичного розвитку і під впливом комплексу чинників і умов, так і створюватися усвідомлено, цілеспрямовано, відповідно до певного плану, програми.

Формування ефективного інституційного середовища на селі передбачає реальну участь у цьому процесі не тільки держави і

сільгосп підприємств, а й сільського населення. Ігнорування ж інтересів та ініціативи селян загрожує порушенням органічності, системності та комплексності інституційного реформування села та перешкоджатиме модернізації аграрного сектора.

На селі необхідно розвивати в першу чергу такі інститути і форми організації економічного та соціального життя, які допомагали б реалізувати нагальні потреби та корінні інтереси переважної частини населення, посилювали б ініціативу знизу і творчість мас, активізували підприємницьку, організаційну та інноваційну діяльність селян.

Відзначимо, що ініціативність у селян неможливо нав'язати «зверху», якщо вони самі того не бажатимуть. Таким чином, нині існує необхідність провадження інформаційної політики на національному рівні, яка б сприяла усвідомленню селянами думки, що всі існуючі у їхніх громадах проблеми найкраще спроможні вирішити вони самі, не покладаючи сподівань ні на державу, ні на інші інституції.

Світовий досвід свідчить, що для максимально ефективного здійснення будь-якого процесу вкрай важливою є правильно організована система управління ним. Наразі, на жаль, жодна із наявних формальних та неформальних інституцій не провадить кваліфікованого управління розвитком кооперативних ініціатив, що не стимулює розвитку кооперативного руху. Таким чином, на сьогодні вкрай важливим для активізації сільськогосподарської кооперації є:

1) розробка та реалізація національної програми розвитку та підтримки кооперативного руху на селі;

2) реорганізація сільського самоврядування та системи державного управління сільським господарством на всіх рівнях з метою подолання домінуючих тут адміністративно-директивної діяльності, бюрократичних методів і принципів, посилення функціональної діяльності;

3) зменшення адміністративних перепон та сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативів шляхом обмеження повноважень контролюючих органів з втручання в поточну господарську діяльність; спрощення процедури створення та ліквідації кооперативу;

4) створення багаторівневої та наскрізної системи навчання, підготовки і перепідготовки фахівців-аграрників, підприємців, кооператорів, громадських діячів універсального типу за схемою «школа – професійний ліцей – профільний коледж – аграрний університет».

Висновки. Таким чином, подальша активізація процесів сільськогосподарської кооперації та кооперативних ініціатив залежить від ефективності відповідних систем інституційної та фінансової

підтримки регіонального розвитку та їх адекватного кадрового забезпечення. Закордонний досвід пропонує відпрацьовану форму інституційної підтримки кооперативного руху. Це можуть бути і агенції місцевого розвитку та їх мережі. Вони ефективно співпрацюють з місцевою та центральною владами як фокусні центри стратегічного планування та супроводження проектів розвитку сільських територій, забезпечують ефективну міжсекторну співпрацю влади, бізнесу, громадськості.

Список використаних джерел

1. Артимонова І. В. Формування сільськогосподарської кооперації у провідних країнах світу / І. В. Артимонова // Вісник аграрної науки. – 2009. – грудень – С. 74–76.
2. Варналій З. Кооперація великих і малих підприємств як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємництва України / З. Варналій, С. Дрига // Вісник КНТЕУ. – 2010. – №1. – С. 5–16.
3. Горбонос Ф. В. Кооперація як форма прояву відносин / Ф. В. Горбонос // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 26–32.
4. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
5. Кооперація в аграрній сфері виробництва / П. Т. Саблук, В. В. Зіновчук, Ю. Я. Лузан та ін. – К.: УАДУ, 2003. – 72 с.
6. Черевко Г. Система агробізнесу в США. Кооперація в системі агробізнесу / Г. Черевко, Ф. Горбонос // Економіка України. – 1996. – № 7. – С. 74–82.